

Adalék a Kritika szükségessége című íráshoz

Költők a kritikáról

Nagyon jó a Kritika. Az irodalomkritikára, illetve a kritikus kilétére vonatkozó rész kit n : velejéig igaz és az is, hogy mostanság nem kritikákat írnak a kritikusok, hanem dics-himnuszokat zengnek. Gyulai Pál meg társai, azok igen, azok kritikusok voltak a szó igaz értelmében. Az írás többi része a Te meg sokunk fájdmából ered, a megsebzett, sem-mibe vett író-, alkotó ember vérenek lassú csörgedezése. Legalább egy kutyát varázsolhatnának oda, hogy az nyalja fel a kifolyt vérünket! Csodálom is, hogy bírod csinálni ott egyedül azt a rengeteg munkát ó ingyen és bérmentve.

Persze, többet is segíthetne a drága anyaország. Sokkal többet! Az az érésem, hogy az erdélyiek jobban el vannak látva, mint az anyaországiak, mert innen csurgatnak pénzt nekik, onnan is kapnak ottani alapítványoktól, meg a román hivatalosságoktól is. Én látom, hogy milyen kiadásban jelent meg pl. Banner Zoli, Kenéz Feri, Lipcsei Márta, Gittai Pistai könyvei a csíkszeredaiak meg mások kiadásában. De ott is haveri alapon megy. Én is felajánlottam egy kéziratot a csíkiaknak, Kozma Máriának, akinek els könyvét (Színes káposztalepke) én mutattam be az Igazságban 70-ben, feldicsért, de udvariasan elutasított.

Idézek régebbi levelemb l:

Égy dologban viszont nem értek egyet veled. Nevezetesen, hogy most már úgy tekintünk az európai meg a mindenhon-nani magyarokra, mint az erdélyiekre vagy a szlovákiaiakra. A kárpát-medenceiek kényszer ségb l kerültek Magyar-ország határain kívül, mert a világhatalom lenyeste az or-szágrészeket. Nem k akartak kimenni, kirekesztették ket. Az Er szak m ve. Aki viszont ma kimegy dolgozni Európá-ba vagy a világ bármely részébe, bár elenyész része nem jókedvében teszi, hanem kicsit megtollasodni szeretne ó millió ok van, ki miért dönt úgy, hogy kimegy ó, az már az felel ssége vagy felel tlenése. Mert ezzel, akárhogy is szí-nezzük a dolgokat, gyengítik a nemzetet. Határtalanná tenni az országot, ez kontraproduktív, egyféle šhazabeszélés. Egyféle felhívás arra, menjetek csak ki, mert most már egész Európa, vagy a Világ a mi hazánk. Ezt én soha nem fogom tudni pártolni, elfogadni se. Mi egy kicsi nemzet, ország vagyunk. Más Amerikát hígítani, vagy Kínát vagy Oroszor-szágot, vagyí , és megint más kis a nemzeteket. Németor-szágnak egymillió emigráns bár teher, de létében nem ingat-ja meg. Magyarországra behozni annyi idegent, akit soha a büdös életben nem tudnál integrálni, magyarrá tenni (nézd meg a cigányokat, akik legalább 700 éve itt élnek)ó nemzet-pusztulás lenne. Összefogni, összetartani, persze, kell és kemény parancs a külhoni magyarokkal, de fogalmilag tági-tani a haza fogalmát, azt nem szabad, az b n, mert elindít egy olyan folyamatot, amely el bb-utóbb a pusztulásunkat készíti el . Soros globalizmusa épp ezt szorgalmazza, pénz-zel, fegyverrel, paripávalí ő

Aniszi Kálmán.

Kapóra jött B.Tomos Hajnal, és Cseke Gábor szerkesztésé-ben MEK-en olvasható összeállítás, amelyben a Káfé f nix portálján megjelen költ k vallanak m helygondjairól:

<http://mek.oszk.hu/16700/16796/index.phtml#šŰgy> néz ki, hogy a költészet az utóbbi években és várhatóan az eljövönd id kben is gyökeresnek mondható átalakuláson megy át, igyekeznek a kötöttségekt l megszabadulni új, lezserebb formát, tartalmat keresni, új szavak, kifejezések használatával új perspektívát adni az értékelismeréshez szerz nek, olvasónak egyaránt.ő Hat kérdésre huszonvalahányan válaszol-tak. A kritikáról megfogalmazott kérdésre érkezett válaszok az Ághegy 2017/2 számában megjelent A kritika szüksé-gességér l közölt írásunkhoz szolgálnak tényfeltáró vitára buzdító gondolatokat. A szerkeszt k kérdése a következ : Volt-e olyan élményed, amikor verseid valóban avatott kri-tikus šbonckeseő alá kerültek, s általa a kívülálló perspektí-vájából špillanthattad megő és

kezdted értelmezni saját alkotásaidat? A válaszadók nevét nem tartottuk fontosnak közölni, szubjektív véleményeket sorakoztatunk, amelyekb l megengedhet általánosítással juthatunk a kritika szükségességét igenl , lényegre tör vitához. A válaszokból az is kiderül: a mai költ k eligazítói az el ttük járók voltak. A szórványban él magyar tollfor-gatóknak kevésbé jutott segítség és kritika. Bekapcsolódá-suk a magyar irodalom sodró folyamába éltet volna.

.Erre konkrét példát is adhatok. Nemrég egy haiku-klub internetes oldalán megjelent egy alkotásom. Kommentjében az egyik nagynev f iskola japán tanszékének vezet je, az illet nyelv és a haiku elismert szaktekintélye, néhány dicsé-r szó után rámutatott egy felesleges határozatlan nével m-re, ami csak úgy šlifegő a sor végén. Ennél tanulságosabb élményem aligha volt eleddig. Komoly kételyeim támadtak aziránt, hogy valóban haiku-e az, amit m velek, tulajdon-képpen mit és mennyit tudok err l az srégi m fajról. Ez az egyetlen megjegyzés arra készített, hogy felkutassam a legnagyobb japán haiku-mesterek m veit (addig csak felüle-tesen olvastam bel lük néhányat) és alaposan tanulmányoz-zam ket, próbáljak rájönni az eredeti haiku lényegére, mibenlétére, sajátos zenéjére.

2. Mindig érdekelt a kritika, akár méltatás, akár bírálat volt is. A kritikus szempontjait azonban nem tekinthetem új szempontoknak, Arra találtam választ, hogy a versem jó-e vagy sem. Hogy miért rossz? Hát... ha elégtelen, ha szokvá-nyos, ha követhetetlen, ha túllihegett... de hát ezeket a szem-pontokat én is ismerem.

3. A jó tanácsra mindig ráérez az ember. És néha olyan helyr l jön, amit igen hasznos megfogadni.

Más alkotók eszközeit tudatosan nem érintem, azok úgy tökéletesek, ahogy vannak. Persze ha valami megfog, és a tudatalattimban igen csak tovább moccanok, abból lehet, hogy kisért valami. Százszor is megrágom kés bb, mert úgy gondolom, ha legalább olyan jót nem tudok megírni abból, akkor rosszat ne tegyek véle. De ötleteket, képeket tovább viszek.

4. Egyes költ k, írók, szerkeszt k szonckéseö engem is érintett egykor. A kritika jól esett, nagy segítség, útravaló volt. Ami hasznos volt, megtartottam, ami gúnyos megjegyzés volt, elengedtem. A legigazibb vélemények, szakmai hozzászólások, a köteteimre írt recenziók által. Annak idején mindnyájan átestünk Székely János, K. Jakab Antal, Hervay Gizella, esetlegesen Király László és Farkas Árpád kritikái sz r jén. Mindig jókat mondtak, de sohase sikerült teljesíteni. Rájöttem valamire: ki kell várni, hogy az értelem utolérje az érzelem hullámzását, azt, amit Platón az alacsonyabb lélekreszek ö az érzelmi lélek és a vágyakozó lélek ö vezérségének nevez. Az értelmi léleknek uralkodnia kell, mert akkor kikerekedik a saját arculat. A szellem nem lehet azonos a szublimált érzékiséggel, az z rzavart okoz. Szépen elraktározódtak azok a tanácsok, de sohasem fogom megtudni, mikor melyik tanács ítélt széke el tt állok. Lászlóffy Csabára érett fejjel jobban odafigyeltem, valahogy éreztem jószágos szándékát. A könyvbemutatók és az író-olvasó találkozók, a rádióban, televízióban elhangzó interjúk, a meghívások, az olvasók visszajelzései ö ezeket tekintem és tartom igazából valós szonckéseknéö

5. Természetesen volt, azt tanultam bel le, hogy a m bírálat szubjektív. Nagy felel sség avatott kritikusként lenni, mert nem elég a szaktudás, versértés, versszeretet, ha nincs megfelelő környezet és id a m re, illetve nem létezik tévedhetetlenség. Ezt mindig szem el tt tartom, amikor t lem kérnek véleményt, tanácsot.

6. Avatott kritikusként, a szó legnemesebb értelmében Farkas Árpád. T le bármilyen szelvéboncolástó habozás nélkül elfogadnék, és vakon megbíznék minden javaslatában. De nem boncol, csak nagyon finoman és szatyaiö szeretettel irányít, rávezet, utal... felismerésre készítet.

7. Fodor Sándor tanácsát fogadtam meg iskolásként, hogy ne írjak annyit. Kés bb Páskándi Géza, Csiki Laci, Egyed Péter se nagyon biztattak. Pedig k tudtak valamit. Egyedül Kántor Lajos vállalt fel, de neki is tévedése lettem. Mostanában Vörös István igazított versemen, el is fogadtam. Állandó élményem ma az internetes nyilvánosság. Verssel próbálok megismerni, felismerni, megragadni valamit az életb l ö ez min sítheti a versemet. Mind gyakrabban használom magamon azt a bonckést.

8. E kérdés talán arra vonatkozik (közben törl dtek szavai), hogy kik voltak azok, akik szegyengettékö soraimat. Sorrendben mondanám: a szigorú Székely János, aki kegyetlenül sfoglalkozott velemö, a nagystíl Lászlóffy Aladár, akinek kolozsvári, Szentegyház utcai, 35-ös számú lakásán igazából jól éreztem magam. A jó emlékezet Majtényi Erik, aki komolyan vette próbálkozásaimat, biztatása reménnyel töltött el. A tragikus sorsú Sz cs Kálmán, akit szerintem jogtalanul

támadtak az akkori Utunk hasábjain. Azokat sorolom ezennel, akiknek, s akikt l való levelezéseimet becsben tartom, és rzöm is. S hogy milyen tanácsokat fogadok el, s nem akárkikt l, ennek te is beavatottja vagy, néhány kéziratomat el zetes megjelenés el tt hozzád is elküldtem, jó néven vettem, aprólékos filológusi észrevételeidet!

9. Igen. Tulajdonképpen hálát kell adnom a köztünk már nem látható Lászlóffy Csabának, a TET N-nek, de hasonlóképpen a Káfé szerkeszt inek is. Nélkülük nehéz lett volna az rült ritmusú indulás, munka. Avatott kritikus nem egyszer boncolgatta verseimet, kötetem megjelentetése is hasonlóképpen zajlott le. Igazság szerint a kritikus a versnek csak egyes részeit veszi szike alá, szinkronizálja, megbeszélés alapon. Nagyrészt hallgatni illik rá. Rossz, selejtes verset jobb meg sem írni. Inkább dolgozz rajta hosszan, keményen. Megéri.

10. Két íróemberre domborítom ki emlékezetem, bár pályám során volt néhány... Az egyik, Ördög Szilveszter, aki kezdett l fogva ö leveleiben ö barátjának titulált, s nagyon szenvedtem, zsigeremig, mert a Neki nem tesz írásokat szzételemezteö, de végül, kegyelmez en, leírta, s egy váratlan telefonhívásomkor pedig elmondta:stehetsége átüt ö. Annyira hatott rám, hogy vélhet en halála pillanatát is átéltem. És Oláh Jánosét is, els kötetem kiadójáét ö 3 napot virrasztva, a sz nyegen sfetregveö újra, összes gyászommal egyidej leg, legf képp Édesapáméval (itt, röviden: mi a család! ö szeret közeg? Aligha...)

Pár hónapja fia hangzó könyvét tettem magam elé a laptopoz, s štelepatikusánö szórta a tanácsokat. serkentett új versre, mert tavaly, épp Költészet Napján kaptam kezembe a Magyar Írószövetség tagsági igazolványát, s ez engem úgy görcsbe rántott, hogy hónapokig egyetlen sort sem írtam. Lackfi János sokféleképpen ír. Mára elfáradtam nyomon követni. Talán elnézi nekem, ha tud egyáltalán err l a furcsa tanítói szerepér l életemben. SH tlenségemö nem méltányolandó, de most nagyám képe áll az asztalon.

11. Ami a versírást illeti: az ember egy szinten túl már nem kér tanácsot, mert kialakul az önbizalma és megszerzi az eszközöket. De figyel, érzékeny, sebezhet (a snyitottöszóhoz megint csak sok hülyeség ragad). Mindig kiver magamból, ahogy Katona fogalmazott, valami olyasmi, amire nem gondoltam, legyen bár az ezerszer újragondolt Szeptember végén, az ezerszer újraolvasott Doktor Faustus, az újonnan megismert Lukács vagy Philip Glass, Kali Ágnes vagy Terék Anna versei. A Facebookon szinte naponta érkezik olyan hozzászólás, amely jól esik. Oda is szoktam pötyögni: sz ilyen olvasókért írókö, marad meg a hitem. Ez egy kételes hivatás.

12. Tanácsokat fogadok el, de ritkán. Megfordult a fejemben: megpróbálhatnám parafrázálni L nhárt Melinda, Ben Attila, Varga Borbála, Skobrák Máté verseit. Még ilyen jelleg élménybem volt részem, reménykedem a jöv ben lesz

.13. Mindig megfogadom, hogy elfogadok, és be is tartom. Csak érkezz, mert ez kicsit olyan, mint a sportteljesítmény: hogy ki hogy edz a csúcsra töréshez, azt min-

denki szereti megtartani magának. Persze az eredményből lehet visszakövetkeztetni is, amolyan deductio ad... és szerencsére nem reductio ad absurdum. Ilyenként és példaképként álljon itt most kapásból egy Szergej Jeszenyin, vagy egy Marina Cvetajeva. Konkrétumként és él-jelenkoriként meg mindig visszanyúlok azokhoz a levelekhez, amelyekben Szonda Szabolcs észrevételeket fűzött egy-egy versemhez.

Ide ismét behozom Szonda Szabolcsot, de hozom Cseke Gábort is, érettségi előtti élményeimről Csutak Judit tanárnt, vagy a román nyelven írt verseimet illetően Mihály András tanár urat, és nem szabad kihagynom Borsodi László padtársamat, akivel tulajdonképpen sversileg szinkronban ő cseperedtünk. Valamikor 1995 tájékán Pomogáts Bélát kértem, hogy egy ritka sansz találkozó alkalmával ő arra hogy sátyáskodjon akkori verseim felett. László rinczi Lászlótól máig rözök egy többoldalas levelet, amelyben a neki postázott verseimre reagált. A Settima San Pietroból címzett levélben a legbarátságosabb hangvétellel ő a modern formátlan-formát kissé elítélő elemzéseket olvashattam, tényleg és szintén bátorított, hogy írjak, mert nem hiába teszem: csak hát ideje lenne már időm mértékessé válnom. Ezzel még tartozom neki, emlékének. Abban mindannyian nagyot segítettek, hogy azt az értéket, eredeti villanást, amit adott esetben egy-egy sorom képviselt, ne fullasszam meg túlírással, képzavarokkal, túlkódolással, ifjonti lelkesedéssel, amely arra sarkallt, hogy lehet legmindenem beleírjam egyetlen versbe... mintha újabbakra, többre, jobbra esélyem se lenne. Azóta pedig minden lap, nyomtatott vagy digitális fórum, mely lehoz, kritikussom és boncnokom az által, amit lehoz.

14. A jó tanácsokat meghallgattam, véleményezték többen írásaim: Gúzs Imre, Magyarai Lajos, Mészely József, Bogdán László, Cseke Gábor.

15. Egy skatulyát bárkire rá lehet húzni, lévén, hogy azt nem nekünk, hanem másnak kell megtennie. De hogy segítsék, az enyémmre talán az illene, hogy snonkonformistán visszafogott ő magyarán, óvatos duhaj.

16. Tanácsot versírásban iskolás korom óta nem fogadok el. Ha hibát, logikátlanságot vesz észre valaki, azt belátom és kijavítom. Célzatosan nem építkezem más alkotók eszköztárából, különösen nem egy-két-több adott szerzőből. Írok kipróbált, klasszikus, újmértékes, hangsúlyos, rímes és rímtelen formákban, de saját formákat is kidolgozok. Ha valakinek a versére írok választ, parafrazist, azt tudatosan és felismerhetően teszem, a dialógus szándékával. Időnként írok választ vagy parafrazist klasszikus vagy kortárs szerzők verseire, többnyire felkérésre vagy pályázatra, és érdekesnek találom, ha valami már adott, és lehet ahhoz viszonyulni. A parafrazist is úgy írom meg, hogy egyben önálló is legyen, legalább a megoldások felének újnak kell lennie, és önállóan is érthetőnek kell maradnia.

Igen, egy-két tapasztaltabb költő kolléga olvasata adott időnként új értelmezési perspektívát a verseimnek, Jobban tudom utána, mi mindenre kell figyelni, hogy ne értsék félre, vagy még jobban megértsék.

17. Örülök, ha értő szemek nézik, olvassák a verseimet. Azt hiszem, szívesen vennék tanácsokat, de ehhez nagyon esetlegesen verselek. Sok költő szeretek, ő biztosan hatnak rám, de én nem tudom megítélni, hol köszönnek vissza.

Azt gondolom, volt már értő szemek közelében versem, ő leggyakrabban a F nix virtuális lapjain. Nagy ritkán kaptam vissza-

jelzést, például a Gyereksírató című versemre, aminek nagyon örültem, mert egy olyan költő írta, aki nálam sokkal elkötelezettebben ír, és nagyon szeretem, őt olvasni a F nix-en. Természetesen a szerkesztői döntés, hogy egyáltalán idevaló-e a versem, egyfajta minősítés is.

18. Jó tanácsot, jó észrevételt, kritikát szívesen elfogadok. A költészet eszköztárából csupán annyira van szükségem, amennyi elégséges ahhoz, hogy a mondanivalómat megfogalmazzam. Mások bérébe bújni, szerepet játszani, parafrazálni csak ritkán...

Verseimről eddig azok írtak kritikát, akikkel személyes kapcsolatban vagyok, és akiknek könyvet adtam. Természetesen jó érzés más szemében magunkat meglátni, mint gerendát... Szükség van arra, hogy az ember a kívülálló perspektívájából is lássa magát...

19. Volt, persze. És hasznos (is) volt. Megtörtént, hogy ő az szemével látva a verseimet, ő egy teljes versszakot elhagytam az egyik versemből. Mert rájöttem, hogy igaz volt. (Ezt a verset csatolom is, mutatóban.) Volt olyan is, ő sokszor ő, amikor nem úgy láttam, gondoltam, ahogy azt írták rólam, vagy velem kapcsolatban. Kevés ilyen volt, és nagyjából az elején. És volt olyan is, amikor kedves, jó szándékú írás volt a recenzensé, nem tendenciózus. De eléggé mellément.

20. Kell tisztelettel és mértéktartással miért ne jöhetne jól egy-egy utalás, ötlet vagy intertextus, ami mások fejéből pattant ki? Tanácsot is jó megfogadni, ha nem tesz erőszakot a szándékon, amivel egyáltalán leülünk verset írni. Legutóbb egy zeneszerző barátommal vitattam meg egy szövegemet, hogy tovább gondolhassa azt, amit leírtam, ezúttal zenében. Érdekes csörte volt, soha jobb kritikust!

22. A jó tanácsokat, s azokat is csak azoktól, akiket kedvelek. Sokat olvastam-olvasok. Nincs tudomásom arról, hogy más alkotók eszközeit saját alkotásom valamelyikébe beleolvasztottam volna. Fogalmam sincs, hogy történt-e vagy nem ilyen. Ami biztos: ő Soha nem úgy írtam verset vagy prózát, hogy azelőtt elolvastam volna egy idegen verset vagy prózát. A valódi kritikus az én vagyok.

